

**Erfaringer fra samarbeid mellom fagseksjon og bibliotek i emnet
samfunnsvitenskapelig forskningsmetode**

Av Torunn Skofsrud Boger og Geir C. Tufte

Torunn Skofsrud Boger

Bibliotekar ved Høgskolen i Østfold

E-post: torunn.s.boger@hiof.no

Geir C. Tufte

**Førstelektor ved avdeling for økonomi, språk og samfunnsfag, Høgskolen i
Østfold.**

E-post: geir.c.tufte@hiof.no

Sammendrag:

Høsten 2006 samarbeidet emneansvarlig for kurset Samfunnsvitenskapelig forskningsmetode ved Høgskolen i Østfold med en bibliotekar fra høgskolebiblioteket samme sted om å lage et undervisningsopplegg og eksamen for dette emnet. Vi tror at samarbeidet er unikt i Norge. Eksamensresultatene var ikke oppløftende, uten at vi mener at dette har sammenheng med samarbeidet mellom fagseksjonen og biblioteket, og vi ønsket med utgangspunkt i denne første erfaringen å bygge videre på samarbeidet, og gjennomførte derfor høsten 2007 et noe endret undervisningsopplegg, men med samme lærebok og samme fagansvarlig. Artikkelen beskriver formålet med samarbeidet, det bibliotekfaglige innslaget i undervisningen og erfaringer i lys av analyser av besvarelser og resultater etter to gangers utprøving. Artikkelen konkluderer med at bibliotekfaglig kompetanse inn i kurset

samfunnsfaglig metode, er en god måte å bedre studentenes informasjonskompetanse.

Høsten 2006 samarbeidet forfatterne av denne artikkelen om et undervisningsopplegg i et emne på bachelornivå. En av oss er emneansvarlig for kurset samfunnsvitenskapelig forskningsmetode ved Høgskolen i Østfold, den andre er bibliotekar fra høgskolebiblioteket samme sted. Omfanget av dette samarbeidet tror vi representerer noe relativt nytt i Norge. Biblioteket har vært involvert i undervisningen i dette faget tidligere, men har da ikke deltatt i arbeidet med eksamen. Samarbeidet som vi omtaler her gjaldt både undervisningen i løpet av semesteret og i forhold til eksamen. Lori Arp (2006) konkluderte med følgende etter en gjennomgang av flere samarbeidsmodeller ved amerikanske høgskoler og universitet: ” While librarians continue to be included in the teaching mission of the university on a course-by-course basis, it is still rare that the inclusion of the librarian is integral to the mission of the course or the curriculum in any major way.” Vi har inntrykk av at dette er den vanlige rammen biblioteket underviser innenfor også ved norske høgskoler, og ønsket var stort både fra fagseksjonen og biblioteket om å utvikle samarbeidet til også å omfatte eksamensarbeidet.

Formålet med samarbeidet

Formålet med samarbeidet var å styrke metodeundervisningen i samfunnsfag ved å gi større oppmerksomhet mot den type data som går under samlebetegnelsen *sekundærdata* (Jacobsen, 2005). I de senere år med økt tilgang til data via internett, er riktig bruk av slike data blitt enda mer aktuell. Hertil kommer at Kvalitetsreformen

har ført til mye mer bruk av hjemmeoppgaver som ledd i evalueringen av studentene (Dysthe, 2007), noe som bl. a. har som bakside at altfor mange oppgaver er for lette å kopiere fra nettet (Carroll 2007).

Undervisningsopplegget høsten 2006

Halvparten av undervisningsopplegget ble laget ut fra en idé om ”tradisjonell” bibliotekundervisning der søk i Bibsys Ask og fagspesifikke baser og innføring i kildekritikk og referanseteknikk stod sentralt. I tillegg ble det utarbeidet et opplegg som hadde vært prøvd ut ved et par tilfeller tidligere; bibliotekaren skulle være ansvarlig for en gjennomgang av saksgangen på Stortinget sett i sammenheng med søking etter offentlige publikasjoner. I den forbindelse skulle studentene også få en gjennomgang av sentrale nettstedene innefor fagområdet.

Den undervisningen bibliotekaren har vært ansvarlig for har derfor bestått av en dobbelttime med generell bibliotekinformasjon og søk i Bibsys Ask, Norart, A-tekst og Academic Search Premier. I tillegg har det vært undervist en dobbelttime i referanseteknikk, kildekritikk (spesielt på internett) og saksgangen på Stortinget i forbindelse med søk i offentlig publikasjoner og gjennomgang av nettsteder som ssb.no, norge.no, stortinget.no og odin.no. (Undervisningen foregikk før odin.no skiftet navn til regjeringen.no). Faget gikk over et semester (høsten 2006) og evalueringen bestod av to innleveringsoppgaver og en skriftlig eksamen på 3 timer.

Siste del av eksamen ble basert på temaene studentene hadde fått undervisning i av bibliotekaren. I følge emnebeskrivelsen er kunnskaps-, ferdighets- og holdningsmålene for faget at ”studentene skal få innsikt i grunnleggende temaer og begreper fra samfunnsvitenskapelig forskning. Studentene skal beherske sentrale datainnsamlingsmetoder og kunne analysere innsamlede data”. Eksamensoppgavene

ble laget med utgangspunkt i ulike, sentrale begrep fra pensum. Fagansvarlig laget en metodeoppgave som tok utgangspunkt i en telefonintervjuundersøkelse av et representativt utvalg av voksne innbyggere i en nærliggende kommune som studentene hadde gjennomført i løpet av semesteret. Bibliotekaren laget en oppgave som gikk på informasjonsinnhenting og referanseteknikk.

Under siste forelesning i emnet ble det gitt en oppsummering av hovedtemaene, inkludert bibliotekundervisningen. Studentene fikk samtidig utlevert en skriftlig oversikt over temaene. Formen på oppgavene og oppbyggingen av dem skilte seg i liten grad fra tidligere eksamensoppgaver som har vært gitt – mens innholdet ble laget fra bunnen av. Kvalitetssikringen på dette området bestod i å gi oppgaver med utgangspunkt i emnebeskrivelsen, målene derfra og de emnene studentene hadde arbeidet mest med i løpet av semesteret.

Eksamen i dette emnet teller 70 % av emnets samlede karakter. I tillegg har studentene gjennom semesteret levert to mappeoppgaver, som hver teller 15 %.

Resultater eksamen høsten 2006

Bibliotekdelen av eksamen ble vurdert som bestått/ikke bestått. På denne delen strøk åtte av 59 studenter. Det viste seg at de aller fleste studentene hadde fått med seg hvordan de søker i Bibsys. Oppgaven gikk ut på å merke av på et skjermbilde hvor man får tilgang til søk i basen, hvordan man finner ut om biblioteket eier boken de søker, og hvilke opplysninger man må merke seg for å finne fram til boken på hyllen. På samme måte hadde svært få problemer med referanseteknikken (kildehenvisninger og skriving av innførsler i litteraturliste). Oppgaven gikk ut på å

forestille seg at de bruker et sitat fra en angitt bok når de skriver en oppgave, og så nevnte opplysningene det er viktig å få med i en litteraturliste. De fleste satt også opplysningene i riktig rekkefølge, som ferdige innførsler til en litteraturliste, og forklarte hvordan opplysningene ville framgått som en kildehenvisning i den løpende teksten. Samlet viste studentene en forståelse av referanseteknikken med få unntak.

Den siste eksamensoppgaven lød: "Hvilke typer referanser finner du i Bibsys? Hvilke andre informasjonskilder kan du bruke for å søke etter informasjon til oppgaver du skal skrive? Nevn minst to kilder, forklar forskjellene på disse i forhold til Bibsys og nevnt eksempler på når du ville velge å bruke den ene kilden framfor en annen." Det var svarene på denne oppgaven som viste seg å være mest interessant å studere nærmere. Her var ikke studentene så samstemte i svarene som på de mer tekniske oppgavene som gikk på Bibsys-søk og referanseteknikk. Svarene varierte både i omfang og innhold, og bar i mange tilfeller preg av å være skrevet av studenter som ikke følte at de var på trygg grunn innenfor dette temaet. Det var ikke imponerende mange som klarte å redegjøre for søk i andre baser (som Norart, A-tekst og Academic Search Premier) og nettsteder (som ssb.no, norge.no, stortinget.no og odin.no) til tross for at de hadde en dobbeltime viet nettopp dette. Det var tydelig at de hadde hørt ord som "kildekritikk", "være kritiske" og ulike kriterier for vurdering av informasjon, men det var ikke alltid at de klarte å bruke disse ordene i en slik sammenheng at det vitnet om at de hadde forstått betydningen av dem.

Oppgaven var formulert slik at studentene stod relativt fritt til å velge kilder de kunne redegjøre for. Med tanke på undervisningen som ble gitt ville det være naturlig at de fleste nevnte baser som Norart og Academic Search Premier, og nettsteder som odin.no, stortinget.no og ssb.no, siden det var disse som ble viet mest oppmerksomhet fra bibliotekarens side. Men resultatene sprikte i alle retninger, og en

opptelling viser at så få som to studenter nevnte Norart og kun én Academic Search Premier! Ssb.no var det tre stykker som kom på at de kunne bruke, mens odin.no og stortinget.no ble nevnt av henholdsvis ti og ni studenter. Isteden nevnte fem studenter wikipedia, en nevnte Caplex og to ”leksikon” generelt. I undervisningen ble det henvist til Store norske på nett, og wikipedia ble brukt som eksempel under kildekritikkdelen. Google ble nevnt under generell søking på nettet, og hele åtte studenter skrev ”google” som svar på oppgaven – uten å problematisere, og uten å reflektere over at dette er en søkemotor og verken en database eller en egen kilde i denne sammenhengen. Besvarelsene var i det store og hele lite reflekterte, og vitnet om at forståelsen for betydningen av å ha kunnskaper på dette området ikke er blitt stort forbedret etter fire timer bibliotekundervisning. Besvarelsene som følger får stå som et eksempel som beskriver det samlede inntrykket: De er ikke av de beste og ikke de dårligste besvarelsene, men eksempler som likner på de aller fleste, gjennomsnittlige besvarelsene. Studentene har oppfattet en del av det de har blitt undervist i, men mangler forståelsen for det, og besvarelsene kan kanskje karakteriseres som ”oppgulp” av fraser de har hørt i forelesningene, ofte tatt ut av sammenhengen.

”I Bibsys finner man stort sett høyskole/universitetspensum, skrevet av relevante forfattere. Andre informasjonskilder kan være leksikon, andre internettsider eller direkte sentrale personer. Jeg ville heller brukt Bibsys til å skrive en oppgave der løpende referanser var gjeldende, for videre fordypninger i det relevante emnet enn leksikon for eksempel, som fatter seg i korthet og drar fram de aller viktigste/mest kjente momentene i et tema. Nettsteder som www.wikipedia.com ville jeg tatt i bruk for raskt å forstå hva ett aktuelt ord eller begrep betyr, og deretter bruke det i en kontekst. For eksempel søker jeg ”Holisme” på wikipedia vil jeg få alt fra ordets betydning til ordets opphav. Men problemet ved slike nettsider eller internettleksikoner er at kildene deres er svært blandet, noe kommer fra andre nettsteder, andre fra andre bøker og noe fra personer som selv har tatt initiativet til å forklare det enkelte begrep. For å kort fortelle hva som personlig mest prefereres er bibsys en selvfølge. Man kan føle seg rimelig sikker og man så si vet at det er en

pålitelig kilde.””Du finner referanser som forfatter, emner, sidetall osv. Du kan bruke informasjonskilder som internett, der under google (som er en søkemotor), eller wikipedia (som er mer spesifikt i sitt innhold). Forskjellen mellom disse to og bibsys er at både google og wikipedia gir en bredere grad av informasjon. Hvis jeg skulle søkt etter personer og informasjon om dem ville jeg brukt wikipedia. Er det derimot snakk om artikler om forskjellige emner er google best.”

Sammenfattet viser besvarelsene at studentene i liten grad har forstått forskjellen på de ulike informasjonskildene, og dermed heller ikke når det lønner seg å bruke den ene typen foran den andre. De reflekterer ikke over relevansen og heller ikke over kvaliteten på de ulike typene informasjon de finner ved å begrense informasjonssøkingen til søkemotorer som google og åpne nettleksikon som wikipedia. Å tilegne seg kunnskaper om ulike informasjonskilder og utvikle en kritisk sans for å kunne vurdere informasjon vil få betydning for den faglige kvaliteten på arbeidene de skal levere, både i videre studier og i arbeidslivet.

Totalt strøk 11 av 59 studenter som hadde fulgt kurset og levert de to obligatoriske innleveringsoppgaven.⁴⁴ møtte opp på eksamen. Dette ga en strykprosent på 22. Av de 11 som strøk var det åtte som ikke bestod ”bibliotekdelen”. Det var ingen uenighet når det gjaldt å stryke disse 11. Av de som stod fordelte studentene seg relativt jevnt mellom karakterene C, D og E. Kun en student oppnådde karakteren B. Dette var et resultat på linje med det som har vært vanlig i dette kurset gjennom en årrekke, dog med nokså store variasjoner rundt området 20 – 40 % stryk.

Erfaringene etter første runde

Dette samarbeidet om både undervisning og eksamen var nyttig for biblioteket og all bibliotekundervisningen ved HiØ, siden vi for første gang kunne lese hva studentene konkret har forstått av den bibliotekundervisningen de hadde mottatt. Det biblioteket er mest opptatt av i denne sammenhengen er å få oppgaver knyttet til bibliotek og informasjonskompetanse integrert i eksamener der det er naturlig.

Fra den emneansvarliges side syntes det opplagt at dette samarbeidet hadde styrket metodeundervisningen på et felt som er mer aktuelt enn noensinne pga de enorme mengder data som er blitt tilgjengelig på veven. Å skille mellom skitt og kanel, og å finne fram til de gode nettressurser er, etter emneansvarliges vurdering, en type ferdighet som bibliotekarer er særlig kyndige i. Det samme gjelder kildekritikk og referanseteknikk. Samfunnsvitenskapelig metode gir kunnskaper og ferdigheter som de aller fleste med høyere utdanning vil få bruk for i yrkeslivet. Den gunstige kombinasjonen av bibliotekfaglig kunnskap og ferdigheter, og tradisjonell samfunnsvitenskapelig metode, var blitt tydelig gjennom erfaringene fra dette samarbeidet.

Nytt undervisningsopplegg høsten 2007

Basert på resultatene etter den første undervisningsrunden og eksamensresultatene ble det laget et liknende undervisningsopplegg for det studentkullet som tok emnet høsten 2007. Innholdet ble ikke endret mye, da vi mente at det ikke burde forenkles nevneverdig og vi ville fortsatt holde oss innen samme timeantall. I stedet satte biblioteket inn økte ressurser i form av en bibliotekar til i undervisningen, slik at det til enhver tid var to bibliotekarer tilstede i klasserommet for å forklare og hjelpe til underveis. I tillegg ble det gitt tydelig beskjed om at dette ville være relevant eksamensstoff. Vi merket tidlig reaksjoner på dette i form av at flere studenter

kontaktet biblioteket underveis og ba om presiseringer og til og med ekstra undervisning. Dette resulterte i at vi satte opp en ekstra dobbeltime for repetisjon utenom timeplanen, der omtrent en tredjedel av studentene møtte. I tillegg inviterte faglærer en av bibliotekarene til å holde en oppsummering i en av timene han brukte til eksamensforberedelse. Alt i alt virket det som om denne gruppen med studenter var bedre forberedt til den bibliotekfaglige delen før eksamen startet.

Resultater eksamen høsten 2007

Vi gjorde noen endringer i forhold til eksamen året før. Vi fjernet det enkleste førstespørsmålet, og erstattet det med en kopi av en artikkel hentet fra forskning.no. Studentene fikk i oppgave å tenke seg at de brukte denne artikkelen i en oppgave, og skulle svare på hvilke opplysninger det var viktig å få med i litteraturlisten, hvordan de i ettertid kunne dokumentere innholdet på nettsiden og hvorfor det er viktig med kildehenvisninger og litteraturlister. Denne delen hadde få studenter vanskeligheter med å gjøre rede for.

Den andre endringen vi gjorde var å legge ved en liste over bibliotekets databaser som hjelp til den siste delen av oppgaven. Her skulle studentene tenke seg at de skulle skrive en oppgave om et EU-program, og skulle forklare hvordan de ville gå fram for å finne bakgrunnsstoff til temaet. Vi var mer opptatt av at de skulle kunne gjøre rede for når og til hva de brukte de ulike basene, ikke av å teste hvor mange baser de kunne navnet på, så vi ba dem ta utgangspunkt i databaseoversikten vi hadde lagt med som vedlegg. Som sist ba dem velge minst tre kilder og begrunne hvorfor de ville prioritere akkurat disse.

36 studenter møtte opp til eksamen høsten 2007. Fem av disse strøk (14 %), en klar forbedring fra året før (22 %). Av de 31 som stod var karakterene også klart bedre.

En fikk A, mot ingen året før og seks fikk B, mot en året før. Også sett under ett holdt eksamensbesvarelsene en bedre standard dette året. De var fremdeles ikke påfallende reflekterte, men å gå inn på dette blir en helt annen diskusjon.

Eksamensresultater i hvilket som helst kurs vil variere med en rekke forhold.

Ettersom vårt opplegg bygde på en lærebok som hadde vært brukt i flere år, også forut for forsøket, og samme faglærer hadde vært ansvarlig for kurset i enda flere år, hadde vi en tilfredsstillende kontroll på to viktige variabler når resultatene skulle måles¹.

Vi var ute etter å måle om studentene hadde fått med seg viktige punkter, som hvorfor det er viktig og riktig å referere til brukte kilder, hvilke detaljer det er viktig å oppgi i litteraturlister og hvordan man kan sikre seg dokumentasjon på innholdet på nettsider i ettertid – og dette hadde nesten ingen av studentene problemer med. Når det gjaldt den mer omfattende oppgaven som gikk på informasjonsinnhenting og begrunnelse av valg av kilder sprikte det noe mer, men ikke på langt nær så mye som tidligere. Nedenfor gjengis et par typiske besvarelser. Denne gangen nevnte de fleste av studentene flere av kildene vi hadde gjennomgått i undervisningen. Noe av grunnen til dette er nok databaselisten som lå vedlagt eksamensoppgaven, men denne hjalp dem bare å huske på titlene på basene, den ga ingen hint om hva de inneholdt.

”For å finne bakgrunnsstoff til en oppgave om EU kan en bruke relevant pensum i lærebøker. Pensum er seriøse kilder med forfattere som selv er utdannet innenfor emnet eller som har kunnskap om emnet. Andre måter er å gå på biblioteket og leie bøker om emnet. Andre hjelpemidler er Bibsys Ask på bibliotekets hjemmesider. Idunn artikkelsøk og Lovdatga for å finne lover og forskrifter innenfor EU-programmet. Andre kilder en kan bruke er

¹ Våre vurderinger bygger dels på kvalitativ analyse av eksamensbesvarelser og dels på karakterer og strykpersent. En diskusjon om hvor gode indikatorer dette er, er viktig, men vi går ikke inn på denne diskusjonen her. En god tilgang til denne diskusjonen finnes i Hovdhaugen, Frølich og Aamodt (2007).

regjeringen.no. Her kan en gå inn på utenriksdepartementet og finne siste nytt om EU.”

”En personlig favoritt er SSB statistikk sentralbyrå. De har gode materialer, særlig i forhold til kvantitative datainnsamlinger. Her kan man finne fram meget enkelt ved å søke eller gå på ulike temaer. Enkelt og greit. Men dette er mer fokus på nasjonalt. Kan da begynne her og kanskje kartlegge litt om nordmenns forhold til EU. Videre har vi Idunn.no. En flott database med samling av mange artikler skrevet av forskere, lektorer, professorer ved ulike organisasjoner. Enkelt å søke i og lete fram i. Idunn.no har også gode faglige artikler med høy standard. En annen favoritt er regjeringen.no. Her kan man finne fram til stoff om f.eks EU ved å klikke seg inn på de ulike departementene og se hva de gjør i forhold til ulike temaer. Handlingsplaner, lovforslag, lovendringer og andre stortingsmeldinger.”

Konklusjon

Vår erfaring etter to år med et undervisningsopplegg innenfor feltet informasjonssøk, kildebruk og kildekritikk viser at det er mulig å styrke studentenes kompetanse på dette feltet. Ved at bibliotekarer lagde undervisningsopplegget for denne delen av kurset, selv sto for undervisningen og utarbeidet og sensurerte oppgaver i tilknytning til dette, fikk vi hevet kvaliteten på denne delen av kurset, og viktigst, resultatene viste at studentenes kompetanse på feltet ble styrket.

Det oppløftende resultatet knytter seg imidlertid først og fremst til andre gangs gjennomkjøring av kurset. Da hadde vi satt inn to bibliotekarer, som var tilstede i undervisningsrommet, til å forklare og hjelpe underveis. Videre hadde vi endret eksamensoppgavene ved å teste studentene på kildehenvisninger, og begrunnelser for hvilke kilder (minst tre) de ville brukt for å skrive en oppgave om et EU-program. Eksamensbesvarelsene fra 2007 sammenliknet med 2006 viste en betydelig forskjell i studentenes forståelse for viktigheten av riktig bruk av referanseteknikk, og vi så også at studentkull nummer to bedre kunne gjøre rede for hvordan de ville gå fram

for å søke etter informasjon til en oppgave i tillegg til at de til en viss grad kunne begrunne valg av kilder.

Litteratur

Arp, Lori et al. (2006): Faculty-Librarian Collaboration to Achieve Integration of Information Literacy. *Reference & User Services Quarterly*, vol. 46, ss. 18-23.

Carroll, Jude (2007): *A Handbook for Deterring Plagiarism in Higher Education*. Oxford Centre for Staff and Learning Development, 2nd edition Oxford Brookes University.

Dysthe, Olga (2007): Pedagogiske endringer etter kvalitetsreforma og konsekvensar for læring. Utfordringar og strategiar vidare. *UNIPED*, 3, 29-44.

Hovdhaugen, Elisabeth, Nicoline Frølich og Per Olaf Aamodt (2007): Kvalitetsreforma – endringer i læringsutbytte for studentene? *UNIPED*, 3, 15-28.

Jacobsen, Dag Ingvar (2005): *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Kristiansand, Høyskoleforlaget.